

Üçüncü Yol Yaklaşımı Bağlamında Ak Parti Politikalarının Değerlendirilmesi

Burak KAVASLAR¹, Eray ACAR²

Öz

Üçüncü Yol Yaklaşımı, geleneksel sol ve sağ ideolojilerinin keskin ayrımlarını aşarak, piyasa ekonomisi ile sosyal adalet arasında denge kurmayı amaçlayan bir yönetim modelidir. 20. yüzyılın sonlarında, refah devleti anlayışının sürdürülebilirliğine dair tartışmaların arttığı Batı dünyasında ortaya çıkmış ve devletin ekonomik hayattaki rolünü yeniden tanımlamıştır. AK Parti, 2002 yılında iktidara geldikten sonra, özellikle ilk dönemlerinde neoliberal ekonomi politikaları ile sosyal refah uygulamalarını birleştirerek Üçüncü Yol'a yakın bir siyaset izlemiştir. Belirtmek gerekir ki AK Parti, Üçüncü Yol yaklaşımını kendisini tanımlarken kullanmamıştır. Bu çalışmada Ak Parti politikaları analiz edilirken Üçüncü Yol yaklaşımı perspektifinden değerlendirilmiştir. Ancak, 2010'lu yıllardan sonra, devletin ekonomiye müdahalesinin artması ve Avrupa Birliği ile ilişkilerdeki gerilimler, AK Parti'nin kendisini tanımlarken kullandığı bir söylem olmasa da AK Parti'nin başlangıçta Üçüncü Yol yaklaşımı ile uyumlu politikalarından sapmasına yol açmıştır. AK Parti'nin uygulamaları, Üçüncü Yol'un bazı ilkeleriyle örtüşse de küresel ve yerel koşullara göre zamanla değişen bir siyasal strateji izlemiştir. Bu çalışmada, Ak Parti politikalarını Üçüncü Yol Yaklaşımı bağlamında değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda Ak Parti'nin ekonomi ve sosyal devlet politikaları partinin siyasi ve ideolojik duruşu çerçevesinde betimlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada AK Parti'nin, başlangıçta Üçüncü Yol yaklaşımıyla örtüşen politikaları olduğu, zamanla artan müdahalecilik ve muhafazakâr politikaların artması nedeniyle bu anlayıştan kademeli olarak uzaklaştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ak Parti, Liberalizm, Muhafazakâr Demokrasi, Sosyal Devlet, Üçüncü Yol Yaklaşımı

¹ Öğr. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Hisarcık Meslek Yüksekokulu, Kütahya/Türkiye, ORCID:0000-0002-9061-7404, e-posta: burak.kavaslar@dpu.edu.tr (Sorumlu Yazar)

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kütahya/Türkiye, ORCID: 0000-0002-5375-7555, e-posta: eray.acar@dpu.edu.tr

Evaluation of AK Party Policies in the Context of the Third Way Approach

Burak KAVASLAR¹, Eray ACAR²

ABSTRACT

The Third Way Approach is a model of governance that aims to strike a balance between market economy and social justice, transcending the sharp divisions of traditional left and right ideologies. In the late 20th century, it emerged in the Western world where debates on the sustainability of the welfare state concept increased and redefined the role of the state in economic life. After coming to power in 2002, the AK Party, especially in its early years, pursued a policy close to the Third Way by combining neoliberal economic policies with social welfare practices. It should be noted that the AK Party did not use the Third Way approach to define itself. In this study, AK Party policies are analysed from the perspective of the Third Way approach. However, after the 2010s, increased state intervention in the economy and tensions in relations with the European Union led the AK Party to deviate from its policies that were initially in line with the Third Way approach even though it was not a discourse used by the AK Party to define itself. Although the AK Party's practices overlap with some of the principles of the Third Way, it has pursued a political strategy that has changed over time according to global and local conditions. This study aims to evaluate AK Party policies in the context of the Third Way Approach. In this context, the AK Party's economic and welfare state policies were attempted to be described within the framework of the party's political and ideological stance. The study concludes that the AK Party initially had policies that overlapped with the Third Way approach, but gradually moved away from this approach due to increasing interventionism and conservative policies over time.

Keywords: *Ak Party, Liberalism, Conservative Democracy, Social State, Third Way Approach*

¹ Lect., Kutahya Dumlupınar University, Hisarcik Vocational School, Kutahya/Türkiye, ORCID:0000-0002-9061-7404, e-mail: burak.kavaslar@dpu.edu.tr (*Corresponding Author*)

² Assoc. Prof. Dr., Kutahya Dumlupınar University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Kutahya/Türkiye, ORCID: 0000-0002-5375-7555, e-mail: eray.acar@dpu.edu.tr

1. Giriş

Siyaset bilimi literatüründe Üçüncü Yol Yaklaşımı, geleneksel sol ve sağ ideolojiler arasındaki keskin ayrımları aşarak, piyasa ekonomisi ile sosyal adalet arasındaki dengeyi sağlamayı amaçlayan bir yönetim modeli olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal devlet anlayışını tamamen terk etmeden serbest piyasa reformlarını benimseyen ve küreselleşme ile yerel değerleri bağdaştıran bir politika çerçevesi sunar. Üçüncü Yol, 20. yüzyılın sonlarında, özellikle refah devletinin sürdürülebilirliğine yönelik tartışmaların arttığı Batı dünyasında ortaya çıkmış ve devletin ekonomik hayattaki rolünü yeniden tanımlayarak, girişimciliği teşvik eden, bireysel sorumlulukları ön planda tutan ve sosyal yardımları daha hedef odaklı hale getiren bir reform sürecini beraberinde getirmiştir. İngiltere’de Tony Blair’in liderliğindeki Yeni İşçi Partisi ve ABD’de Bill Clinton’ın Yeni Demokratlar hareketi, Üçüncü Yol’un en bilinen uygulayıcıları arasında yer almış ve bu modelin temel ilkelerini hayata geçirmişlerdir. Bu bağlamda Üçüncü Yol, katı devlet müdahaleciliği yerine regüle edilmiş bir piyasa ekonomisi, geleneksel refah devleti anlayışı yerine fırsat eşitliğine dayalı sosyal politikalar ve popülist söylemler yerine demokratik çoğulculuğu savunan bir siyasal duruş olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de 2002 yılından itibaren iktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), özellikle ilk iki döneminde neoliberal ekonomi politikaları ile sosyal refah uygulamalarını bir arada yürüterek Üçüncü Yol’a yakın bir siyaset izlemiştir. Devletin ekonomideki rolünü azaltmayı amaçlayan özelleştirme hamleleri, yabancı yatırımları teşvik eden reformlar ve Avrupa Birliği (AB) uyum sürecinde atılan demokratikleşme adımları gibi politikalar, partinin Üçüncü Yol ile örtüşen yönleri olarak öne çıkmıştır. Aynı zamanda, düşük gelir gruplarına yönelik sosyal yardımların genişletilmesi, eğitim ve sağlık alanlarında kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi politikalar, piyasa ekonomisini sosyal adalet anlayışıyla birleştiren bir modelin parçası olarak değerlendirilmiştir. Ancak, 2010’lu yıllardan itibaren Türkiye’nin siyasal ve ekonomik dinamiklerinde yaşanan değişimler, AK Parti’nin Üçüncü Yol yaklaşımıyla olan uyumunu sorgulanabilir hale getirmiştir. Söz konusu dönem 2008 Dünya Finansal Krizi sonrasına denk gelmektedir. Kriz, dünyadaki tüm ülkelerin büyüme oranlarını negatif açıdan etkilemiştir. Ancak, önemli daralmalar özellikle Avrupa, gelişmiş ekonomiler ve Türkiye’de yaşanmıştır (Kaderli ve Küçükkaya, 2012: 88). Ekonominin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan çıkışı sağlamak amacıyla, para ve maliye politikası araçları devreye alınmış; harcama ve gelir kalemlerine yönelik çeşitli önlemlerin yanı sıra, kredi ve garanti hacmini artırmaya yönelik tedbirler uygulanmıştır. Bu adımlarla birlikte, ekonomik büyümenin yeniden canlandırılması ve işsizliğin azaltılması ya da en azından artışının önlenmesi hedeflenmiştir (Işık ve Duman, 2012: 90). Bu önlemler devletin ekonomideki rolünü artırmaya yönelik hamlelerdir. Türkiye’nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini de ülkede yaşanan bazı gelişmeler etkilemiştir (Güzel, 2015: 80; Kakışım ve Erdoğan, 2018: 409; Venedik Komisyonu Kararı, 2017). Bunlar 2013 yılında ülkede yaşanan Gezi Parkı olayları, 17-25 Aralık 2013 soruşturmaları, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve 2017 Anayasa Değişikliği referandumu olarak örneklendirilebilir. Yaşanan kırılmalardan biri 15 Temmuz 2016 yılında yaşanan başarısız darbe girişimidir. Bu girişim, Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri etkileyen bir gelişme olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, darbe girişimi

sürecinde ve sonrasında genel olarak Batılı müttefiklerinden, özellikle de Avrupa Birliği üyesi ülkelerden beklediği düzeyde destek görmediğinden şikâyetçi olmuştur (Usluer, 2016: 38). Darbe girişiminin bastırılmasının ardından bazı Avrupa Birliği ülkelerine kaçan FETÖ mensuplarının Türkiye'ye iade edilmemesi, AB üyesi ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkilerde sorun yaratan bir diğer unsur olmuştur (Kakışım ve Erdoğan, 2018: 414). Gezi Parkı olayları, 12-25 Aralık 2013 soruşturmaları, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi gibi ağır sosyo-politik gelişmeler aynı zamanda muhafazakâr siyaset üzerinde de bir baskı oluşturmuştur. 2016 sonrasına uzanan bu siyaset dışı gelişmeler, siyasal alanın temel zeminini yeniden şekillendirmiş ve muhafazakâr siyasetin yerleşik denge ve anlayışlarını ciddi biçimde sarsmıştır. Bu durum, AK Parti'nin hem toplumla hem de İslami-muhafazakâr gruplarla kurduğu dinamik temsil ilişkisinin ritmini ve bu ilişkinin karşılıklı etkileşim yapısını zedelemiştir. Dolayısıyla, 2015'in ortalarından itibaren belirginleşen ve 2016'da somutlaşan süreçle birlikte, muhafazakâr siyasetin toplum ve norm temelli geleneksel siyaset tarzında bir dönüşüm yaşandığı ve siyaset yapma biçiminde yeni bir döneme girildiği söylenebilir (Karakoç, 2019: 217). 2016 sonrasını tanımlayan söz konusu dönemde, muhafazakâr siyasetin yukarıda belirtilen sosyo-politik gelişmelerin baskısı altında—ve bu gelişmelere bir tür tepki olarak—liderlik ve otorite merkezli bir siyaset anlayışına yöneldiği ileri sürülebilir. Bu bağlamda, 2016 sonrasında belirginleşen liderlik ve otorite odaklı yeni muhafazakâr siyaset tarzı zamanla üçüncü yol yaklaşımından ayrılan politikalar izlenmesine neden olmuştur. Örneğin; gücün liderlik makamı etrafında yoğunlaşması, kurumsal hegemonya kurulmaya çalışılması (Karakoç, 2019: 219-222). Özellikle 2008 Dünya Finansal Krizi'nden sonra devletin ekonomideki rolünün yeniden artması, Gezi Parkı olayları, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi gibi gelişmelerin AB ile ilişkileri etkilemesi partinin Üçüncü Yol Yaklaşımı ile ayrılan politikalar izlemesine neden olmuştur. Söz konusu ayrışmalara neden olan gelişmeler ve politikalar makalede örneklendirilerek açıklanmıştır.

Bu makalede, Üçüncü Yol Yaklaşımının kuramsal çerçevesi tanıtılacak ve sonrasında AK Parti'nin ekonomi, sosyal politikalar ve demokratikleşme alanlarındaki uygulamaları, Üçüncü Yol'un temel prensipleri çerçevesinde değerlendirilecektir. Özellikle neoliberal reformlar, sosyal devlet uygulamaları ve Avrupa Birliği ile ilişkiler gibi konular ele alınarak, AK Parti'nin hangi yönleriyle Üçüncü Yol'a yaklaştığı ve hangi yönleriyle bu yaklaşımdan uzaklaştığı analiz edilecektir.

2. Üçüncü Yol Yaklaşımı: Kuramsal Çerçeve

Üçüncü Yol, modern liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm gibi farklı ideolojik akımlardan esinlenen, ancak kapitalizme ve sosyalizme karşı bir alternatif geliştirmeyi hedefleyen bir düşünce yapısıdır. “Üçüncü Yol Yaklaşımının” kuramcısı olarak tanınan Anthony Giddens, bu kavramı, sol ile sağ arasındaki bir uzlaşma biçimi olarak tanımlamış ve solun sağa daha fazla yaklaştığı bir siyasi uyum süreci olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, bu kurama ilişkin temel ilkeler de Giddens tarafından ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Giddens, 2001: 46-95). Giddens'in ortaya koyduğu yeni politikalar, devleti minimize etmeyi amaçlayan neo-liberal yaklaşımlar ile devletin daha geniş bir rol üstlenmesini savunan

sosyal demokrasi arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Ona göre, refah devleti anlayışı, bürokratik engeller nedeniyle asıl ihtiyaç sahiplerine yeterince ulaşamamıştır (Giddens, 2000a: 17).

Ondokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Bernstein ve Kautsky ile anılan revizyonist sosyalizmin bir devamı olarak görülen Üçüncü Yol, liberalizm ile sosyalizm arasında yer alan ve devletin sınırlı müdahalesini kabul eden bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü Yol'un ilk aşaması olan 19. yüzyıldaki Tarihsel Üçüncü Yol anlayışı, sosyalizm ile liberalizm arasında alternatif bir yol önererek klasik sosyal demokrasinin yönünü belirlemiştir. Ancak, reel sosyalizmin çöküşüyle birlikte ortaya çıkan modern Üçüncü Yol arayışları, klasik sosyal demokrasi ile yeni sağ arasında konumlanarak kapitalist sistem içinde reform çabalarına dönüşmüştür. Bu durum, reel sosyalizmin dağılmasının ardından Avrupa'daki birçok sosyal demokrat partide gözlemlenen sağa yönelmenin önemli bir örneğini teşkil etmektedir (Demircan, 2010: 202). Liberalizm ve sosyalizm gibi iki karşıt ideoloji arasında bir denge kurmayı hedefleyen ve bu nedenle "Üçüncü Yol" olarak adlandırılan yaklaşım, refah devletine yeni anlamlar kazandırarak neoliberal politikaların yol açtığı sorunları kapitalist sistem içinde çözmeyi amaçlayan sosyal devletçi bir perspektife sahiptir (Acar, 2017: 255).

Üçüncü yol anlayışıyla birlikte, geleneksel yönetim ve bütçe uygulamalarının yerine daha esnek örgütlenme ve finansman modellerinin getirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 1990'ların sonlarında ortaya çıkan kamu yararı şirketleri, bu dönüşümün bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Kamu yönetimi içerisinde konumlanan bu yapılar, idarede yeni bir ussalık arayışının sonucu olarak görülmekle birlikte, bu ussallığın hukuki temellere dayanmaktan çok ekonomik ve işletmecici bir mantığa geçişi temsil ettiği söylenebilir (Karasu, 2009: 121).

Üçüncü Yol yaklaşımına göre ekonomik küreselleşme, geçmişin bir devamı ya da ona dönüş değil, günümüzün bir gerçeğidir. Küreselleşmeyi yalnızca ekonomik bir olgu olarak ele almak, yanıltıcı ve katı önyargılara yol açabilir. Bu sürecin sosyo-kültürel ve bilimsel etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır (Giddens, 2000a: 36). Bu ifadeler, Üçüncü Yol yaklaşımının küreselleşmenin yalnızca ekonomik olumsuzluklarına odaklanmadığını, aynı zamanda dünya toplumlarının yakınlaşması, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin yayılması ve refahın gelişmemiş ülkelere ulaşması gibi olumlu yönlerini de vurguladığını göstermektedir (Köse, 2010: 18).

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında ABD'de Clinton, İngiltere'de ise Blair hükümetleri Üçüncü Yol yaklaşımının en belirgin uygulayıcıları olarak öne çıkmıştır. Bu anlayış, geleneksel sosyal demokrasiden ayrılarak onun modernleşmiş bir versiyonu olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, bazı eleştirmenler Üçüncü Yol'un, liberalizmin yalnızca kısmen değiştirilmiş bir formu olduğunu savunmaktadır. Giddens ise bu yaklaşımı, ABD modeli ile kıta Avrupası'nın en güçlü yönlerini bir araya getiren bir sentez olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2000b: 9).

1980'lerde yaşanan seçim yenilgilerinin ardından, 1990'ların ortalarından itibaren Avrupa'daki siyasi dengeler sosyal demokrat partiler lehine değişmeye başladı. Bu çerçevede, Tony Blair'in liderliğini yaptığı İngiliz İşçi Partisi ve Gerhard Schröder'in başında bulunduğu Alman Sosyal Demokrat Partisi,

küreselleşme sürecine uyum sağlayarak neoliberal politikaları en istikrarlı şekilde uygulayan ve bu yaklaşım sayesinde seçim başarıları elde eden iki önemli sosyal demokrat parti olarak öne çıkmıştır (Emre vd., 2017: 115).

Giddens'a göre Üçüncü Yol anlayışının temel değerleri arasında eşitlik, ihtiyaç sahiplerinin korunması, özgürlük ve sorumluluk dengesi, demokrasi ile otorite arasında uyum, kozmopolit çoğulculuk ve felsefi muhafazakârlık yer almaktadır (Giddens, 2000b: 77). Bu model, ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, İtalya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde farklı şekillerde uygulanmış olsa da bazı ortak özellikler taşımaktadır. Sosyalizmin ve özellikle otoriter sosyalist uygulamaların sürdürülebilir olmadığı kabul edilmektedir. Üçüncü Yol, piyasa ekonomisini temel almakla birlikte devlet müdahalesine de açık bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu anlayışın somut örneklerinden biri, İngiliz İşçi Partisi'nin 1995 yılında tüzüğünde yaptığı değişikliktir. Üçüncü Yol'un diğer ortak noktaları arasında küreselleşmenin kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul edilmesi, uluslararası rekabet gücünün artırılması ve sivil toplumun güçlendirilmesi yer almaktadır. Ayrıca bu yaklaşım, sosyalist eşitlikçilikten uzaklaşarak, Clinton'ın "dağıtma, destek ol" anlayışında ifadesini bulan liberal fırsat eşitliğini esas almaktadır (Karadağ, 2014: 156).

Üçüncü Yol yaklaşımı, her yeni dönemin beraberinde farklı politikalar gerektirdiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, refah devleti anlayışının ve sosyal politikaların güncellenmesi gerektiğini öne sürer. Ancak bu yeniliklerin, geçmişte kalmış ideolojilere dayanarak şekillendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Politikaların, değişen koşullara uygun olarak yeni veriler ve bulgular ışığında belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu nedenle, en iyi uygulamalar araştırmalar ve denemelerle tespit edilmelidir. Bu bakış açısı, esnek ve pragmatik bir politika anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda şekillenen refah devleti, yalnızca sonuçlara odaklanmak yerine, sorunların kökenine inerek çözüm üretmeye çalışacaktır. Yoksullara doğrudan yardım etmek yerine, eğitim ve sağlık politikaları aracılığıyla bireylerin fırsatlarını artırarak yoksulluğun önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Sosyal politikalar açısından ise ekonomik verimlilik ve sosyal adalet, birbirini tamamlayan unsurlar olarak görülmektedir. Gelirin yeniden dağıtılması yerine, fırsat eşitliğinin sağlanması öncelikli hale getirilecek ve refah, insanlara doğrudan destek sunmaktan ziyade, onlara kendi geçimlerini sağlamayı öğretmekle artırılabilecektir (İpek, 2022: 291).

3. Ak Parti Politikaları

AK Parti, siyasi kimliğini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlasa da, uygulamalarının bu söylemle tam olarak örtüşmediği yönünde çeşitli görüşler mevcuttur. Bu bağlamda, partiye yönelik yapılan bir değerlendirme, AK Parti'nin siyasi duruşunu “adı İslam, politikaları liberal, tutumu demokrat ve yönelimi Batı” şeklinde tanımlamaktadır (Çakır, 2003: 1). Bu tanımlama, partinin ideolojik duruşunun farklı unsurları bir araya getirdiğini ve çeşitli açılardan değerlendirilebileceğini göstermektedir. Muhafazakâr demokrasi kavramı, geçmişte birçok siyasi parti tarafından benimsenmiş

ve farklı bağlamlarda dile getirilmişti. Ancak AK Parti, bu iki kavramın birleşimine, seçim zaferinin ardından, parti kadrolarını, politika tercihlerinin yönünü, uzun vadeli hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için izlediği stratejileri açıklayan bir anlam yükledi. Aynı zamanda bu kavram, halk nezdinde, Avrupa Birliği ile ilişkiler bağlamında ve merkezi siyasal aktörler açısından partinin meşruiyetini güçlendiren bir söylem aracı olarak kullanıldı. AK Parti, muhafazakâr demokrat kimliğini tanımlarken, aslında yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren sol politikalar çerçevesinde ortaya çıkan bazı kavramlardan da faydalandı. Bu kavramlar arasında katılımcılık, çokkültürlülük ve müzakere yer almaktaydı. Ancak, 'Türkiye'nin güncel siyasi dinamikleri göz önüne alındığında, AK Parti'nin bu kavramları yorumlama biçimi ile akademik literatürdeki anlamları arasında belirgin farklar olduğu söylenebilir (Doğanay, 2007: 66).

3.1. Ekonomi Politikaları

2002 seçimleri sonucunda tek başına iktidara gelen AK Parti, kendisinden önceki dönemde benimsenen Batı kaynaklı ekonomi politikalarını sürdürmüştür. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı uygulamaya devam eden parti, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla yakın temas içinde kalarak neo-liberal iktisat politikalarını benimsemeye devam etmiştir (Boratav, 2013). Bu anlamda AK Parti'nin 2002 sonrası ekonomi politikaları, seleflerinin Batı kaynaklı yaklaşımlarını sürdürmesiyle şekillenmiştir. Neo-liberal politikalar ve IMF ile uyumlu adımlar, piyasa odaklı bir ekonomik yönelim göstermektedir. Ak Parti'nin iktidara geldikten sonra devletin ekonomideki rolünü azaltmak amacıyla uyguladığı özelleştirme politikaları, özellikle 2002-2010 arasında bağımsız kurumların güçlendirilmesi (BDDK, Merkez Bankası), faiz politikalarında serbestleşme, taşeron işçilik sisteminin yaygınlaştırılması, kamu maliyesinde yapılan reformlar, KDV-ÖTV gibi vergilerin artırılması, altyapı yatırımlarında Kamu-Özel İş Birliği uygulamaları Neo-liberal çizgide serbest piyasayı güçlendiren reformlar olarak sayılabilir.

3.2. Sosyal Devlet Politikaları

2002 seçimleri sonrası açıklanan "Acil Eylem Planı" ve 59. Hükümet Programı, sağlık sektöründe köklü değişiklikleri hedeflemiş, sağlık sistemini güçlendirmek için çeşitli reformlar öngörmüştür. Bu reformlar, sağlık hizmetlerine erişimi iyileştirmeyi, devletin sağlık yönetimini modernize etmeyi ve özel sektör yatırımlarını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Sağlık Bakanlığı'nın 2003 yılının Mart ayında yayımladığı "Sağlıkta Dönüşüm Programı" Ak Parti'nin sağlık alanında ortaya koyduğu ilk reformdur. Bu sağlık reformları, 'Türkiye'nin sağlık sistemini dönüştürmeye yönelik önemli adımlar atmayı hedeflemiştir. Sağlık Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması, sağlık sigortası kapsamının genişletilmesi ve hastanelerin özzerklüğünün artırılması gibi temel değişikliklerle sağlık hizmetlerine daha geniş erişim ve daha verimli yönetim sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca aile hekimliği ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, anne ve çocuk sağlığına odaklanması gibi toplumsal sağlık önceliklerinin artırılması, sağlık sektöründe daha etkili ve sürdürülebilir bir yapı oluşturulmasına yönelik adımlar olmuştur (Pekşen, 2012: 63). Bu reformun ikinci aşaması, tüm sosyal güvenlik kurumlarının Genel Sağlık

Sigortası (GSS) altında birleştirilmesiyle sağlık hizmetlerine erişimin daha eşit ve yaygın hale getirilmesi hedeflenmiştir. Üçüncü önemli adım ise birinci basamak sağlık hizmetlerinin aile hekimliği modeliyle sağlanmasıdır (Ataay, 2005: 78). Bu model, sağlık hizmetlerinin daha yerel ve kişiye özel sunulmasına olanak tanıyarak, bireylerin sağlık ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili bir şekilde cevap verilmesini amaçlamaktadır.

Eğitim alanında ise özellikle 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) ilköğretim öğrencilerine kitapları ücretsiz sağlamaya başlaması, ayrıca, maddi zorluk yaşayan aileler için ders kitabı dışında kalan kırtasiye malzemelerinin de ücretsiz olarak temin edilmesi ve öğrencilere destek sağlanması önemli bir sosyal yardımdır (Tiyek ve Doğan, 2018: 1051).

AK Parti, 2002 Genel Seçimleri öncesinde, nüfusun %15'inin aylık sınırının altında olduğu resmi verilerine dikkat çekerek, krizden etkilenen kesimlere yönelik sosyal yardım projeleri geliştirme vaadinde bulunmuştur. Ayrıca, sosyal yardım kurumlarının yeniden yapılandırılması da partinin seçim vaatleri arasında yer almıştır. Takip eden genel seçimlerde ise sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin merkezi bir yapı altında birleştirilmesinin hedeflendiği görülmektedir (Tiyek ve Doğan, 2018: 1049).

AK Parti, iktidara geldikten sonra sosyal yardımlarda önceliği, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programına vermiştir. Bu tercihin en önemli nedeni, 2001 ekonomik krizinin ardından toplumun yaklaşık üçte birinin yoksulluk sınırının altına düşmesidir. ŞNT uygulamaları, sağlanan yardımların belirli koşullara bağlanmasıyla, yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltacak davranış değişikliklerini teşvik etmektedir. Bu yönüyle, yoksullukla mücadelede diğer sosyal yardımlara kıyasla daha etkili bir araç olarak görülmektedir (Sayan Koytak, 2014: 80).

Ak Parti hükümetlerinin önemli sosyal politika uygulamalarından biri de toplu konut yapımıdır. Ak Parti Toplu Konut İdaresi (TOKİ) aracılığıyla bu uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede TOKİ, ülke genelinde konut ihtiyacının en acil olduğu bölgeleri belirleyerek, toplu konut yatırımları için uzun vadeli bir strateji geliştirmektedir. Özellikle ekonomik olarak geri kalmış doğu illeri ve kırsal göçün yoğunlaştığı büyük şehirlerde, dar gelirli ailelere yönelik sosyal konut projeleriyle barınma sorununa çözüm üretmeyi amaçlamaktadır (Akalın, 2016: 118).

3.3. Siyasi ve İdeolojik Duruşu

Ak Parti, kuruluş aşamasında belirgin, açık ve kesin bir siyasi kimlik tanımlamasından kaçınmıştır. Söylemlerinde birçok kavramın yanı sıra muhafazakârlık ve demokratlık da yer almıştır. Partinin teorik çerçevesi ve siyasi kimliği, seçimlerin ardından 2003 yılında yayımlanan Muhafazakâr Demokrasi kitabı ile daha net bir şekilde ifade edilmiştir. Bu eser, Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanlarından Dr. Yalçın Akdoğan tarafından kaleme alınmıştır (Fedayi, 2004: 151). Bu kimlik Ak Parti'nin pragmatik bir merkez-sağ pozisyonunu yansıtmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen Avrupa Birliği Reformları en

güzel örneklerdir. Ak Parti ilk yıllarında özellikle 2002-2010 yılları arası AB uyum süreci yürütmüş ve çeşitli demokratikleşme reformları gerçekleştirmiştir.

AK Parti programları incelendiğinde, partinin geleneksel ve modern değerleri harmanlayan bir kimlik benimsediği görülmektedir. Parti, laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devletini, sivilleşmeyi, demokratikleşmeyi, inanç özgürlüğünü ve fırsat eşitliğini temel aldığı bir zemin olarak sunmaktadır. Ayrıca, etnik, dinsel ve kültürel çeşitliliği siyasal zenginliğe katkı sağlayan bir unsur olarak değerlendirerek, demokrat bir kimlik anlayışını benimsemektedir (Çaha, 2006: 17). Bu anlamda, Ak Parti'nin kendinden önceki merkez sağ partiler gibi geniş kitlelere hitap etme stratejisini benimsediği anlaşılmaktadır.

4. Ak Parti'nin Üçüncü Yol Yaklaşımına Uyumlu Politikaları

2002 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen genel seçimlerden sonra tek başına iktidara gelen Ak Parti'nin özellikle ilk on yıllık sürecinde neo-liberal politikalar izlediği görülmektedir. Bunun yanında sosyal devlet ilkesini de göz ardı etmemiştir. Bu anlamda üçüncü yol anlayışı ile uyumlu politikalar olarak adlandırılacak uygulamalarına aşağıda yer verilecektir.

Özelleştirmeler: Devletin ekonomi içindeki doğrudan rolünü azaltarak özel sektöre alan açan politikalardan olan özelleştirmeler Ak Parti iktidarının özellikle ilk on yılında gerçekleştirilen uygulamalar olarak öne çıkmaktadır. Bunlardan bazıları, Türk Telekom, Tüpraş, Petkim, Elektrik Dağıtım Şirketleri, Mersin Limanı, Tekel, Şeker Fabrikaları, Erdemir gibi teşebbüslerdir (İnam, 2013: 71-81).

Kamu Özel İş Birliği: Küreselleşme ve liberalleşmenin gelişimiyle birlikte, geleneksel kamu hizmetlerinin sunumu ve yönetimi değişim göstermektedir. Başlangıçta tamamen devletin kontrolünde olan bu hizmetler, zamanla çeşitlenmiş ve teknolojik ilerlemelerle farklı bir boyut kazanmıştır. Teknoloji, kamu hizmetlerinin sunumunu kolaylaştırırken, hizmetlerin çeşitlenmesi yeni zorluklar da yaratmaktadır. Bu durum karşısında, devletin kamu hizmetlerini tek başına yürütmesi giderek güçleşmektedir. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, mali kaynaklar doğrultusunda hizmet sunma yükümlülüğü, devleti bütçe dışı özel hukuk kişilerini de bu sürece dahil etmeye yönlendirmektedir. Bu çerçevede, kamu hizmetlerini sürdürebilmek adına devlet, özel hukuk kişileriyle sözleşmeler yaparak hizmet sunumunda iş birliği yoluna gitmektedir (Boz, 2013: 278). Bu anlamda Ak Parti'nin de sıklıkla söz konusu yönetime başvurduğu görülmektedir. Kamu Özel İş birliği olarak adlandırılan bu yöntem ile şehir hastaneleri, otoyollar ve köprü projeleri gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu: 17.06.2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”nun amacı ilgili kanunda şu şekilde ifade edilmektedir (DYYK, 2003: m.1): “doğrudan yatırımların özendirilmesine, yabancı yatırımcıların hakların korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve tespit edilen

politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esasları düzenlemektir.” Özetle, Kanun ile yabancı yatırımcılara önceki dönemlere kıyasla daha avantajlı haklar ve imkanlar sunmak, yerli ve yabancı yatırımcılar arasındaki farkı en aza indirmek, bürokratik süreçleri azaltarak yabancı yatırımcıları Türkiye’de yatırım yapmaya teşvik etmek hedeflenmiştir (Demir Gökyayla ve Süral, 2004: 135).

Sosyal Yardım Programlarının Yaygınlaştırılması: Ak Parti serbest piyasa ekonomisini benimserken bir yandan da uyguladığı sosyal yardım programları ile sosyal devleti güçlendirmiştir. Özellikle sosyal toplu konut projeleri, eğitim yardımları ve nakit destek programları bu konuda gerçekleştirdiği uygulamalardır. Düşük gelirli ailelere yapılan ücretsiz kömür yardımları, TOKİ vasıtası ile gerçekleştirilen uygun fiyatlı konut sağlanması, ücretsiz ders kitabı dağıtımı, üniversitelerde normal öğretim harçlarının kaldırılması gibi uygulamalar örnek olarak gösterilebilmektedir.

Yerel Yönetimler ile İlgili Yapılan Düzenlemeler: 2002 yılında AK Parti’nin tek başına iktidara gelmesiyle birlikte, kamu yönetiminde reform süreci hız kazanmış ve bu sürecin en temel unsurlarından biri olan yerelleşme politikaları ön plana çıkmaya başlamıştır (Sezer ve Büyükpınar, 2021: 97). Yerel yönetimler ile ilgili çıkarılan bazı kanunlar ise şu şekildedir:

- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu
- 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Söz konusu düzenlemeler ile ilgili değerlendirme aşağıda yapılmıştır.

Askeri Vesayeti Azaltan Reformlar: AK Parti, Türkiye’de sivil-asker ilişkilerini daha demokratik bir yapıya kavuşturmak ve sivillerin karar alma süreçlerindeki etkisini artırmak amacıyla kapsamlı reformlar hayata geçirmiştir. Bu düzenlemelerle, Milli Güvenlik Kurulu’nun orduya ait bir yapı olarak görülmesinin önüne geçilmesi ve icra yetkilerinin sınırlandırılması hedeflenmiştir (Bayramoğlu, 2004: 109-110). Yapılan düzenlemeler ile MGK’nın yetkileri, milli güvenlik siyasetinin belirlenmesi ve uygulanmasına yönelik tavsiye kararları almakla sınırlandırılmıştır. Bu değişikliklerle, Başbakan ve Bakanlar Kurulu’na MGK kararlarını uygulama konusunda geniş bir inisiyatif tanınmış ve Bakanlar Kurulu’nun bu kararları hayata geçirme konusunda gerçek bir takdir yetkisine sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. Böylece MGK, hukuki açıdan bir danışma organı kimliğine kavuşmuştur (Yıldız, 2010: 94). Bunun yanında 2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile askeri mahkemelerin savaş hali dışında sivilleri yargılama yetkisi kaldırılırken 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile de askeri yargı makamları tamamen kaldırılmıştır (Uzun, 2018: 426). Gerçekleştirilen bu reformlar Ak Parti’nin üçüncü yol yaklaşımı çerçevesinde güçlü demokrasi vurgusunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

AK Parti'nin yukarıda bahsedilen ekonomi ve sosyal politikaları, siyaset biliminde üçüncü yol yaklaşımıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Neoliberal ekonomik reformlar ile sosyal devlet politikalarını dengeleyen parti, serbest piyasa ekonomisini benimserken sosyal yardımları genişleterek toplumun farklı kesimlerine hitap etmiştir. Özelleştirme politikaları gibi üçüncü yolu destekleyen uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların teşviki ve ülkede gerçekleşen söz konusu yatırımlar, Kadiroğlu (2024), Balkanlı (2019), Ayaz (2018) ve Akman (2019)'ın çalışmalarında ekonomik büyümeyi desteklediği, istihdamı artırdığı, ülkenin ihracatına katkı sağladığı ve genel olarak makroekonomik göstergeler üzerinde olumlu etkiler yarattığı yönünde değerlendirilmektedir. Örneğin; Kadiroğlu 2024 yılında yaptığı çalışmasında doğrudan yabancı yatırım girişlerinin Türkiye'de ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu belirlemiştir (Kadiroğlu, 2024: 263). TOKİ tarafından gerçekleştirilen sosyal konut projeleri ve ücretsiz ders kitapları dağıtımı gibi uygulamalar ile de sosyal adaleti sağlamaya yönelik adımlar atmıştır. Askeri vesayetin zayıflatılması ve demokratikleşme reformları, sivil siyaseti güçlendirmiştir. Avrupa Birliği üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformlar da bu çerçevede değerlendirilebilir. AK Parti'nin politikaları, serbest piyasa ile sosyal sorumluluk dengesini koruma hedefi taşıyan üçüncü yol anlayışına büyük ölçüde uyum göstermektedir. Ancak, zamanla bazı politikaların otoriterleşme eleştirilerine maruz kalması, bu uyumun sürekli değişen bir dinamik içinde olduğunu göstermektedir. Ak Parti'nin üçüncü yol yaklaşımından ayrılan veya çelişen politikalarından ise aşağıda bahsedilmektedir.

5. Ak Parti'nin Üçüncü Yol Yaklaşımından Ayrışan Politikaları

AK Parti'nin üçüncü yol yaklaşımı ile örtüşen birçok politikası olsa da zaman içinde bu yaklaşımdan ayrışan ve çelişen uygulamaları da olduğu görülmektedir. AK Parti, iktidarının başlangıcında üçüncü yol yaklaşımına uygun olarak serbest piyasa ekonomisi, sosyal devlet ve demokratikleşme arasında bir denge kurmaya çalışmış, ancak zamanla bu çizgiden önemli ölçüde sapmıştır. Muhafazakâr kimliğinin güçlenmesi, devletin ekonomik ve toplumsal alandaki rolünün artması, AK Parti'yi üçüncü yolun bireysel özgürlükçü ve piyasa dostu yapısından uzaklaştırmıştır. Özellikle devletin ekonomideki rolünün artması ve Batı ile ilişkilerin gerilemesi, üçüncü yolun temel ilkeleriyle çelişen politikaların öne çıkmasına neden olmuştur. Bu noktalar, AK Parti'nin başlangıçta benimsediği Üçüncü Yol çizgisinden nasıl uzaklaştığını ve alternatif bir muhafazakâr yönelime kaydığını göstermektedir. Bu uygulamalara aşağıda yer verilecektir.

Devletin Ekonomideki Müdahaleci Politikalar: Ak Parti iktidar olduğu 2002 yılından itibaren özellikle ilk on yıllık süreçte serbest piyasa ekonomisini destekleyen ve neo-liberal politikaları benimseyen uygulamalar gerçekleştirmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle bu politikalardan taviz verdiği uygulamalarına son on yıllık iktidarı sürecinde rastlanmaktadır. Bunlara verilebilecek ilk örnek Merkez Bankası Başkanlarının daha sık değiştirilmesi ve faiz politikalarına hükümet müdahaleleridir.

Türkiye’de kamu bankaları üzerinden özellikle Covid-19 Pandemisi sürecinde düşük faizli kredi dağıtım politikaları da ekonomide devletin rolünü artırıcı uygulamalardır. Ayrıca kamu bankalarının piyasada döviz satışı yaparak kuru baskılama amacı uygulamalar gerçekleştirmesi de serbest piyasa ekonomisi kurallarına aykırı uygulamalar arasında gösterilmektedir.

İstanbul Sözleşmesinden Çekilme: Kamuoyunda İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen resmi adı “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine dair Cumhurbaşkanı Kararı 20 Mart 2021 tarihinde Resmi Gazete’de ilan edilmiştir (Resmi Gazete, 2021: 31429). Söz konusu karar Ak Parti’nin üçüncü yol anlayışıyla çelişen önemli politikalarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu karar, partinin muhafazakâr ve milliyetçi bir yönelime daha fazla ağırlık verdiği yönünde değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği Uyum Sürecinden Uzaklaşma: Ak Parti iktidara gelmesinin ardından Avrupa Birliği’ne tam üyelik hedefi doğrultusunda önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu süreçte demokratikleşme anlamında, insan hakları konusunda ve ekonomik, hukuki uyum çerçevesinde atılan önemli adımlar gerçekleştirilmiştir. Ancak belirli konular bakımından bu uyum sürecinin sekteye uğradığı görülmektedir. AB uyum sürecini aksatan gelişmelere bakıldığında Almanya’nın ve Fransa’nın Türkiye’ye karşı tutumları örnek gösterilebilir. Süreç içinde Almanya Başbakanı olan Angela Merkel’in iktidarı boyunca Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine karşı olduğu, tam üyelikten ziyade ilişkilerin imtiyazlı ortaklık çerçevesinde yürütülmesi gerektiği kendisi tarafından sıklıkla vurgulanmıştır (Ayaz Avan, 2024: 61). Benzer şekilde Fransa da Türkiye’nin üyelik müzakereleri ile ilgili 35 fasıldan Gümrük Birliği açısından sekizinin açılışını engellemiştir (Vatandaş, 2019: 2). Söz konusu gelişmeler Türkiye’nin AB katılım sürecini durdurma noktasına getiren nedenler olarak değerlendirilebilir.

6. Üçüncü Yol Yaklaşımı Açısından Değerlendirme

Özelleştirmeler ve Serbest Piyasa Ekonomisi: Üçüncü Yolcu hükümetler, küreselleşen dünyaya uyum sağlama hedefi doğrultusunda, ekonomide özelleştirme, ticaretin serbestleştirilmesi, rekabetin artırılması ve liberalleşme gibi politikaları hayata geçirmiştir. Bu süreçte, yeni sağın ya da liberalizmin seçmen tepkisi nedeniyle uygulamakta zorlandığı ekonomik reformların daha da kalıcı hale gelmesine zemin hazırlamışlardır (Demircan, 2010: 219).

Ak Parti de iktidarının özellikle ilk on yıllık sürecinde gerçekleştirdiği özelleştirme uygulamaları (Türk Telekom, Tüpraş, Petkim, Elektrik Dağıtım Şirketleri, Mersin Limanı, Tekel, Şeker Fabrikaları, Erdemir) üçüncü yol yaklaşımına uyumlu uygulamalar olarak öne çıkmaktadır (İnam, 2013: 71-81). İngiltere’de de Tony Blair döneminde Yeni İşçi Partisi, özelleştirme politikalarını devam ettirerek, geleneksel solun kamu işletmelerini devletçilik anlayışı çerçevesinde yürütme yaklaşımını reddetmiştir. Bunun yerine, kamu hizmetlerinin daha verimli sunulmasına odaklanmış ve hizmet etkinliği ile vatandaş memnuniyeti arasında bir bağ kurma çabası içinde olmuştur (Ateş ve Demirel, 2014: 15). Bu açıdan Ak

Parti'nin özelleştirme uygulamaları devletin ekonomideki rolünü azaltma eğilimi olarak değerlendirilmektedir.

Buna karşılık Ak Parti'nin ekonomide devlet müdahalesini artırdığı bazı uygulamaları olmuştur. 2008 Dünya Finansal Krizi sonrasında gelişen süreç Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye, bu süreçten ciddi daralmalarla etkilenmiştir (Kaderli ve Küçükkaya, 2012: 88). Ekonomideki bu olumsuz tabloyu tersine çevirmek amacıyla, para ve maliye politikaları devreye sokulmuş; harcama ve gelir politikalarına ilişkin çeşitli tedbirlerin yanı sıra, kredi ve garanti mekanizmalarının genişletilmesine yönelik önlemler alınmıştır. Bu politikalarla, ekonomik büyümenin yeniden canlandırılması ve işsizlik oranlarının azaltılması ya da en azından artışının durdurulması hedeflenmiştir (Işık ve Duman, 2012: 90).

Türkiye, 2020 yılında Yeni Ekonomi Programı'nı (YEP) kamuoyuna duyurmuştur. Aynı dönemde, Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Başkanı görevden alınarak yerine yeni bir atama gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte uygulamaya konulan politika değişiklikleri ve siyasi otoritenin faiz oranları üzerinde kurduğu baskı neticesinde gerçekleştirilen faiz indirimleri, enflasyonun düşürülmesi hedefinin aksine, son yirmi yılın en yüksek enflasyon oranlarının görülmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, Merkez Bankası'nın kurumsal bağımsızlığının kamuoyunda ve akademik çevrelerde yoğun biçimde tartışılmasına neden olmuştur (Çiğdem, 2023: 906). Merkez Bankası bağımsızlığının tartışılacak düzeye gelmesi ve yukarıda açıklanmaya çalışılan ekonomiye müdahale uygulamaları üçüncü yol yaklaşımına uymayan politikalar olarak değerlendirilmektedir.

Kamu Özel İş Birliği: Kamu-özel işbirliği, kamu hizmetlerinin sunumu ve finansmanına ilişkin modeller arasında, bir yanda kamu mülkiyeti altında gerçekleştirilen geleneksel hizmet tedarikinden, diğer yanda ise tamamen özel sektör tarafından üstlenilen ve finanse edilen özelleştirme uygulamalarına kadar uzanan geniş bir yelpazede yer alan alternatif bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, kamu ve özel sektörün birlikte yer aldığı tüm mal ve hizmet üretim biçimlerini kapsayan üst bir çerçeve kavramı niteliğindedir (Tokatlıoğlu ve Şen, 2019: 215).

Türkiye'de özellikle enerji ve ulaşım sektörlerinde—havaalanı, köprü, otoyol ve karayolları gibi alanlarda—Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) modelleriyle büyük ölçekli projeler hayata geçirilmiştir (Uysal, 2018: 75-76). 2013 yılı, hem proje sayısı hem de yatırım tutarı açısından dikkat çekici bir artışın yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu artışta, İstanbul Havalimanı projesinin aynı yıl içinde gerçekleştirilmesi önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, 2021 yılına gelindiğinde toplam yatırım tutarı 3.436 milyon dolar olarak gerçekleşmiş; bu yıl içerisinde 9 adet proje için sözleşme imzalanmıştır (Tuna ve Aksoy, 2023: 471).

Üçüncü Yol yaklaşımının kamu hizmeti sunumuna ilişkin çözüm önerisi, hizmetlerin doğrudan devlet eliyle değil, devletin düzenleyici ve garantör rolü çerçevesinde özel sektör tarafından yürütülmesini öngörmektedir. Bu bağlamda önerilen temel model, kamu ile özel sektörün iş birliğine dayanan bir yapıdır (Demircan, 2010: 217). Türkiye'de özellikle AK Parti iktidarları döneminde benimsenen Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) politikaları, bu yaklaşımla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu

uygulamalar, devletin hizmet sunumundaki yükünü azaltmakla birlikte, özel sektörün dinamizmiyle kamu yararını birleştirme hedefini de yansıtmaktadır. Bu yönüyle AK Parti'nin izlediği KÖİ politikaları, Üçüncü Yol'un kamu hizmetlerine dair yaklaşımının pratikteki yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal Yardım Programları: Sosyal politika, temelde devletin toplumsal düzeyde eşitlik ve adaleti sağlama sorumluluğundan kaynaklansa da, pratikte çoğunlukla farklı toplumsal sınıflar ve çıkar grupları arasında denge ve uzlaşma sağlamayı amaçlayan bir devlet politikası olarak şekillenmektedir (Koray, 2007: 27).

Ak Parti döneminde Türkiye'de ilk defa ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz dağıtılması, SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın birleştirilip sevk alınmadan tüm devlet hastanelerine doğrudan gitmenin önünün açılması, TOKİ tarafından konutlar yapılması gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Turan, 2013: 32-33).

Üçüncü Yol yaklaşımı, klasik sosyal devletin yeniden yorumlandığı ve piyasa mekanizmasıyla sosyal adaletin dengelenmeye çalışıldığı bir siyasal yönelim olarak, sosyal politikalarda da yenilikçi açılımlar sunmaktadır. Bu çerçevede, “insan sermayesine yatırım” temel bir strateji olarak öne çıkar. Sosyal yardım programları, yalnızca yoksulluğu hafifletmeye değil, bireyleri ekonomik ve toplumsal hayata entegre etmeye yönelik olarak tasarlanır. Serbest piyasa koşullarında fırsat eşitliğini sağlama, dışlanmayı ve ayrımcılığı önleme amacı taşıyan bu politikalar, özellikle dezavantajlı grupların toplumla bütünleşmesini kolaylaştırmakta ve onların üretken bireyler olarak ekonomik yaşama katılımını teşvik etmektedir. Bu yönüyle, hem toplumsal kapsayıcılığı hem de bireysel sorumluluğu esas alan Üçüncü Yol yaklaşımı, daha adil ve dengeli bir toplum inşa etme hedefiyle uyum içindedir (Gül, 2007: 203).

Bu perspektiften bakıldığında, AK Parti'nin sosyal politika uygulamalarının da benzer bir doğrultuda şekillendiği görülmektedir. Parti, iktidara geldiği 2000'li yılların başından itibaren yoksullukla mücadele, sosyal yardımların kurumsallaştırılması ve sosyal dışlanmanın azaltılması konularına özel önem vermiştir. Özellikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında yürütülen nakdi yardımlar, şartlı eğitim ve sağlık yardımları gibi programlarla insan sermayesine yatırım yapılmış; dezavantajlı grupların eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel alanlara erişimi artırılmaya çalışılmıştır (Sayan Koçtak, 2014: 78-85). Bununla birlikte, yardımların bireyleri pasifleştiren değil, sosyal ve ekonomik hayata dâhil eden biçimde kurgulanması, Üçüncü Yol'un “aktif refah devleti” anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda AK Parti'nin sosyal politika yaklaşımı, piyasa mekanizmasını dışlamadan sosyal bütünleşmeyi hedefleyen hibrit bir model olarak değerlendirilebilir.

Yerel Yönetimler: 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanun, Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması sürecinde önemli bir dönüm noktasıdır. Aynı dönemlerde İl Özel İdaresi Kanunu ve Belediye Kanunu da yürürlüğe girmiştir.

Yapılan düzenlemelerde, merkezî yönetim ile yerel yönetimler birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak değerlendirilmekte; bu doğrultuda aralarındaki görev paylaşımı ve yetki dağılımı ön plana çıkarılmaktadır. Bu yaklaşım, Avrupa'daki güçlü yerel yönetim geleneklerinde görülen ortaklık modeli ile uyumlu olup, genel yetki ilkesine de dayanmaktadır. Bu ilkeye göre, yerel yönetimler, yasalarla başka kurumlara açıkça devredilmemiş her türlü yerel hizmet ve görevi üstlenme yetkisine sahiptir. Bu bağlamda gerçekleştirilen düzenlemelerin, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda belirtilen esaslarla ve Maastricht Antlaşması'nın temel ilkelerinden biri olan yerindelik (subsidiarite) ilkesiyle örtüştüğü söylenebilir (Kayan, 2015: 204-205).

2012 yılına gelindiğinde 6360 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırlarıyla eşitlenmiş ve köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Bu düzenlemeyle, yerel hizmetlerin daha etkin sunulması ve kaynakların daha verimli kullanılması hedeflenmiştir. Ancak kırsal alanların yerel kimliklerinin zayıflaması ve katılım mekanizmalarının azalması gibi riskler taşıdığı için üçüncü yol yaklaşımının çoğulculuk ve katılımcılık ilkeleriyle çeliştiği değerlendirilmektedir. Dik (2014) “6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu” adlı makalesinde köylerin, tarihsel birikimi ile geliştirdikleri yaşam pratikleri ve ortaklık duygusunun, demokratik katılım mekanizması açısından yüksek önem taşıdığını belirtmiştir. Bu anlamda köylerin mahalleye dönüşmesinin hukuk tekniği ve anayasal haklar açısından sorunlu olduğunu iddia etmektedir (Dik, 2014: 75).

7. Sonuç

Üçüncü Yol yaklaşımının temel ilkeleri çerçevesinde AK Parti'nin ekonomi, sosyal devlet ve siyasette uyguladığı politikaların değerlendirilmesi amacı ile yapılan bu çalışmada Ak Parti'nin bazı politikalarının Üçüncü Yol Yaklaşımı ile uyumlu bazı politikalarının ise Üçüncü yol Yaklaşımı'ndan ayrıştığı sonucuna varılmıştır. Üçüncü Yol, geleneksel sosyal demokrasi ile neoliberal politikalar arasında bir denge kurmayı amaçlayan bir anlayış olup, piyasa ekonomisini benimserken devletin düzenleyici ve sosyal dengeyi sağlayıcı rolünü de vurgulamaktadır. AK Parti'nin özellikle iktidara geldiği ilk yıllarda izlediği bazı politikalar, bu yaklaşımla önemli ölçüde örtüşmektedir.

Ekonomi alanında, AK Parti'nin özelleştirmeleri hızlandırması, kamu-özel iş birliği projelerini teşvik etmesi ve doğrudan yabancı yatırımları artırmaya yönelik yasal düzenlemeler yapması Üçüncü Yol'un piyasa dostu yaklaşımıyla paralellik göstermektedir.

Sosyal devlet politikalarında ise sosyal yardımların kurumsallaştırılması ve genişletilmesi, Genel Sağlık Sigortası'nın hayata geçirilmesi gibi uygulamalar, Üçüncü Yol'un bireylere fırsat eşitliği sağlama ve sosyal korumayı piyasa mekanizmalarıyla uyumlu hale getirme anlayışına uygun düşmektedir.

Siyasi ve ideolojik açıdan ise AK Parti'nin askeri vesayeti geriletmesi ve demokratikleşme adımları Üçüncü Yol'un sivil toplum ve demokratik katılımı önceleyen değerleriyle örtüşmektedir. Ancak zamanla, parti politikalarında Üçüncü Yol'un temel ilkeleriyle çelişen bazı uygulamalar da öne çıkmıştır. Devletin ekonomiye giderek daha fazla müdahale etmesi, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı ve

Avrupa Birliği uyum sürecinden uzaklaşma gibi gelişmeler, AK Parti'nin başlangıçta benimsediği reformist ve çoğulcu çizgiden belirli ölçüde sapmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, AK Parti'nin politikaları Üçüncü Yol'un bazı temel ilkeleriyle örtüşse de, uzun vadede belirli noktalarda bu anlayıştan farklı yönelimler izlediği görülmektedir. Özellikle küresel ve yerel siyasi koşulların değişmesi, parti politikalarının zaman içinde evrilmesine neden olmuştur. Küresel düzeyde, 2008 küresel finans krizi, 2010'lu yıllarda artan korumacı politikalar, COVID-19 pandemisi ve sonrasında yaşanan tedarik zinciri krizleri gibi gelişmeler, devletin ekonomiye daha fazla müdahale etmesini zorunlu kılmıştır (Gül vd., 2018: 99; Pehlivan vd., 2021: 125). Bu durum, AK Parti'nin de piyasa dostu reformlardan zaman zaman uzaklaşarak devletçi uygulamalara yönelmesine yol açmıştır. Benzer şekilde, pandemi sürecinde devletin sosyal yardım politikalarının genişlemesi, Üçüncü Yol'un fırsat eşitliğine dayalı yaklaşımından ziyade doğrudan yardım odaklı bir modele yönelmesine neden olmuştur.

Yerel siyasi koşullar açısından değerlendirildiğinde ise, 2013 Gezi Parkı olayları ve 2016 darbe girişimi gibi gelişmeler sonrasında Türkiye'de muhafazakâr kimliğin giderek daha belirgin hale gelmesi, Ak Parti'nin liderlik ve otorite odaklı yeni muhafazakâr siyaset tarzı benimsemesini gerektirmiştir. Başlangıçta Avrupa Birliği reformlarını ve demokratikleşmeyi öncelik haline getiren parti, zamanla toplumsal muhafazakârlığı pekiştiren politikaları benimsemiş, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi gibi kararlarla Üçüncü Yol'un çoğulculuk ve kapsayıcılık ilkelerinden uzaklaşmıştır (Karakoç, 2019: 220). Bunun yanı sıra, Türkiye'de güçlü merkezîyetçi yönetim anlayışının ve devlet geleneğinin devam etmesi, yerleşme politikalarının sınırlı kalmasına neden olmuş, merkezi yönetimin yetkileri yerel yönetimlere devretme noktasında daha temkinli hareket etmesine sebep olmuştur.

Bu bağlamda, AK Parti'nin Üçüncü Yol'a ne derece bağlı kaldığı, dönemsel koşullarla ve parti içi önceliklerle şekillenen dinamik bir süreç olarak değerlendirilmelidir. AK Parti politikaları, başlangıçta sosyal adaletle piyasa ekonomisini uzlaştırmayı hedefleyen Üçüncü Yol yaklaşımıyla önemli ölçüde örtüşmüştü; sosyal yardımların genişletilmesi, sağlık ve eğitim alanındaki yatırımlar ile Avrupa Birliği reformları bu uyumun somut örneklerini oluşturmuştur. Ancak zamanla, çalışmada nedenleriyle verilen artan devlet müdahalesi, toplumsal muhafazakârlığın kurumsallaşması ve çoğulculuk ilkesinden uzaklaşan uygulamalar, partinin Üçüncü Yol anlayışıyla olan ilişkisini zayıflatmış ve bu yaklaşımın temel değerlerinden kademeli bir kopuş yaşanmasına neden olmuştur.

Kaynakça

- Acar, E. (2017). Neoliberalizm ve sosyal refah devleti ekseninde üçüncü yol yaklaşımı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-263.
- Akalın, M. (2016). Sosyal konutların Türkiye'nin konut politikaları içerisindeki yeri ve TOKİ'nin sosyal konut uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 107-123.

- Akman, A.S. (2019). Doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'nin ihracat performansı üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Ataay, F. (2005). Kamu reformu incelemeleri. Ankara: Tabip Odası Yayınları.
- Ateş, H., & Demirel, D. (2014). Üçüncü yol ve İngiltere'de Blair dönemi kamu reformları. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(3), 1-18.
- Ayaz Avan, E. (2024). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Almanya'nın tutumu ve etkisi: Merkez dönemi (2005-2021). *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 33-66.
- Ayaz, N. (2018). Doğrudan yabancı yatırımlar istihdam ilişkisi: Türkiye örneği. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Balkanlı, A.O. (2019). Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi ve ekonomik büyümeye etkisinin ekonometrik analizi (1985-2017). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(1), 175-186.
- Bayramoğlu, A. (2004). Asker ve siyaset, Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu (Der.), Bir zümre, bir parti Türkiye'de ordu içinde, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Boratav, K. (2013). Türkiye iktisat tarihi 1908-2009. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boz, S. S. (2013). Kamu özel işbirliği (PPP) modeli. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 277-332.
- Coşkun Tuna, P., & Aksoy, A. (2023). Yeni kamu yönetimi perspektifinden kamu özel işbirliği: Dünya ve Türkiye uygulamaları. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8(21), 460-475.
- Çaha, Ö. (2006). Merkez sağın diğer aktörleri ve Akp. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(9-10), 9-21.
- Çakır, R. (2003, 12 Ekim). AKP kimliksizliğe mahkum. *Gazete Vatan*. <https://www.gazetevatan.com/gundem/akp-kimliksizlige-mahkum-15666>
- Çiğdem, G. (2023). Cumhuriyet'ten bugüne Türkiye'de para politikası: dalgalanan suları yönet(eme)mek. *Akademik Hassasiyetler*, 10, 890-926.
- Demir Gökyayla, C., & Süral, C. (2004). 4875 sayılı doğrudan yabancı yatırımlar kanunu ve getirdiği yenilikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-167.
- Demircan, Ç. (2010). Üçüncü yol ve yolun sonu. *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(12), 201-227.
- Dik, E. (2014). 6360 sayılı kanun bağlamında köylerin mahalleye çevrilmesi sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 75-102.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: muhafazakar demokrasiye eleştirel bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 65-88.
- Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, 17.06.2003, resmigazete.gov.tr.
- Emre, Y., Cop, B., Arslantaş, Ş., & Aladağ, A. (2017). Küreselleşme karşısında sosyal demokrasi'nin konumu: CHP örneği üzerine bir alan araştırması. *Uluslararası İlişkiler*, 14(53), 111-128.
- Fedayi, C. (2004). AKP'nin siyasal kimliği üzerine: Kimlik arkadan gelsin. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1), 149-163.
- Giddens, A. (2000a). The third way and its critics. Cambridge and Oxford: Polity Press and Blackwell Publishers.
- Giddens, A. (2000b). Üçüncü yol: sosyal demokrasinin yeniden dirilişi (çev. Mehmet Özey). Ankara: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2001). Üçüncü yol ve eleştirileri, tartışmaya önemli bir katkı: Tony Blair (çev. Nihat Şad). Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Gül, E., Akpolat, A.G., & Kaya, R. (2018). 2008 küresel finans krizi sonrası Türkiye’de uygulanan kamu harcama politikalarının istihdam oranları üzerine etkisi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1), 92-109.
- Gül, H. (2007). ABD örneği’nde üçüncü yol: yoksulluğa ve eşitsizliğe yaklaşımı ve yeni sağ ile bir karşılaştırma. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34, 195-215.
- Güzel, S.Ç. (2015). 2002 sonrası dönemde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 69-85.
- Işık, N., & Duman, E. (2012). 1929 ekonomik buhranı ve 2008 küresel krizi’nin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 73-101.
- İnam, B. (2013). Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının maliye politikası araçları ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- İpek, E. (2022). Sosyal politikayı şekillendiren temel perspektifler: refah devletinin kodları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 286-295.
- Kaderli, Y., & Küçükkuş, H. (2012). 2008 dünya finansal krizi sonrası Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelerin bazı ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 85-96.
- Kadiroğlu, A. (2024). Doğrudan yabancı yatırım ve uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye’den ampirik kanıtlar. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 249-269.
- Kakışım, C., & Erdoğan, S. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve 15 temmuz darbe girişiminin ardından yaşanan gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(18), 399-420.
- Karadağ, A. (2014). Siyasal İdeolojiler, Önder Kutlu (Ed.). Siyaset bilimine giriş içinde (s. 137-168). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Karakoç, Ş.M. (2019). Yerel seçimlerin ardından: total siyaset çağında muhafazakar siyaset ve geleceği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95), 213-225.
- Karasu, K. (2009). Yeni kamusal örgütler: kamu yararı şirketleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 117-147.
- Kayan, K. (2015). Görev, yetki ve sorumluluklar açısından 5216 sayılı büyükşehir belediye kanunu’nun getirdiği yenilikler ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin uygulamaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 199-224.
- Koray, M. (2007). Sosyal politikanın anlamı ve işlevini tartışmak. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 15, 19-55.
- Köse, T. (2010). Sosyal güvenlik kavramına üçüncü yol yaklaşımı çerçevesinde bir bakış. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Pehlivan, M., Kaya, A., & Keleş, S.S. (2021). Covid-19’un makroekonomik etkileri ve seçilmiş ülkelere covid-19 döneminde uygulanan maliye ve para politikaları. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 105-135.
- Pekşen, E. (2012). Kamu yönetimi reformu bağlamında sağlıkta dönüşüm programı. Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Resmi Gazete. (2021). 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı (RG Sayı. 31429). Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete.
- Sayan Koytak, A.H. (2014). Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal politikalardaki dönüşüm: Ak Parti modeli. *HAİK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 70-89.

- Sezer, Ö., & Büyükpınar, R. (2021). Yeni kamu yönetimi anlayışı ve Türkiye’de yerelleşme politikaları. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 80-105.
- Tiyek, R., & Doğan, M. (2018). Ak parti döneminde (2002-2015) sosyal yardım uygulamaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1045-1059.
- Tokatlıoğlu, M., & Şen, S. (2019). Kamu hizmetlerinin sunum ve finansmanında kamu özel işbirliği modeli: Avrupa Birliği ve Türkiye. *International Journal of Public Finance*, 4(2), 205-235.
- Turan, B. (2013). Ak Parti ve yoksul yardımları: sosyal hizmet mi rıza üretimi aracı mı?. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 23-38.
- Usluer, A.S. (2016). The july 15 failed coup attempt and its implications for Turkish foreign policy. *Bilig: Journal of Social Sciences of the Turkish World*, 79, 23-44.
- Uysal, Y. (2018). Kamu-özel işbirliği literatürü üzerine bir içerik analizi: 1979-2017 dönemi. Doktora Tezi, Bursa.
- Uzun, C.D. (2018). 6771 sayılı kanunla anayasada yargıyla ilgili yapılan düzenlemeler. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 11, 409-433.
- Vatandaş, S. (2019, 1 Nisan). Bir müzmin seyrüsefer: Türkiye’nin Avrupa Birliği hikayesi üzerine. INSAMER. Erişim adresi: https://www.insamer.com/tr/bir-muzmin-seyrusefer-turkiyenin-avrupa-birligi-hikayesi-uzerine_2091.html/
- Venedik Komisyonu. (2017). Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 21 Ocak 2017 tarihinde kabul edilen ve 16 Nisan 2017 tarihinde referanduma sunulacak olan anayasa değişikliği teklifi hakkında görüş (875/2017). Venedik: 110. Genel Kurul Toplantısı.
- Yıldız, U.B. (2010). Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de sivil-asker ilişkileri: adalet ve kalkınma partisi dönemi. Doktora Tezi, İzmir.

Extended Abstract

The Third Way Approach is defined as a model of governance that aims to strike a balance between the market economy and social justice, transcending the sharp divisions between traditional left and right ideologies in politics. This approach aims to adopt free market reforms and reconcile globalisation with local values without completely abandoning the welfare state. In the late 20th century, this model emerged in the Western world, where debates on the sustainability of the welfare state increased, and initiated a reform process that redefined the role of the state in economic life, encouraged entrepreneurship, emphasised individual responsibility and made social assistance more targeted. The New Labour Party led by Tony Blair in the UK and Bill Clinton's New Democrats movement in the US have been among the best known practitioners of the Third Way. The Third Way has come to the fore as a political stance that advocates a regulated market economy instead of rigid state intervention, social policies based on equal opportunities instead of the traditional welfare state approach, and democratic pluralism instead of populist discourses.

In Türkiye, the Justice and Development Party (AK Party), which came to power in 2002, pursued a policy close to the Third Way by combining neoliberal economic policies with social welfare practices, especially in its first two terms. The AK Party's privatisation moves, reforms encouraging foreign investments and democratisation steps in the process of harmonisation with the European Union (EU) are considered to be overlapping aspects of the Third Way. On the other hand, the expansion of social assistance for low-income groups and the improvement of public services can be seen as part of a model that combines social justice and market economy. However, changes in Türkiye's political and economic dynamics since the 2010s have begun to question the AK Party's commitment to the Third Way approach. In particular, the increased role of the state in the economy, the ruptures in relations with the EU and the changing expectations of the society have led the AK Party to deviate from this approach over time.

In this article, the theoretical framework of the Third Way approach were introduced and AK Party's practices in the fields of economy, social policies and democratisation were analysed in line with the basic principles of the Third Way. The AK Party's policies on neoliberal reforms, welfare state practices and relations with the EU were analysed in terms of their overlap with and divergence from the Third Way approach. The Third Way strikes a balance between traditional social democracy and neoliberalism, accepting the market economy while emphasising the regulatory and social stabilising role of the state.

Although the AK Party has adopted the identity of 'conservative democrat', incompatibilities between this identity and party policies have been observed from time to time. The AK Party's policies have been described as 'Islam in name, liberal in policy, democratic in attitude and Western in orientation'. This definition reveals that the party's ideological stance combines many elements and can be analysed from various angles. Initially, the party prioritised European Union reforms and democratisation, but over time it adopted policies that reinforced social conservatism and took steps such as withdrawing from the Istanbul Convention.

In this study, the policies implemented by the AK Party within the framework of the basic principles of the Third Way approach were analysed in detail. In the field of economy, AK Party's privatisation policies, public-private partnership projects and regulations to increase foreign investments are in line with the market-friendly approach of the Third Way. As for welfare state policies, practices such as expanding social assistance,

extending health insurance and strengthening local governments are in line with the Third Way's principles of providing equal opportunities and harmonising social justice with the market economy. In the political sphere, the AK Party's withdrawal of military tutelage and democratisation steps are in line with the Third Way's values advocating civil society and democratic participation.

However, over time, the AK Party's policies began to deviate from the basic principles of the Third Way. Increased state intervention in the economy, tensions in relations with the EU and decisions such as withdrawal from the Istanbul Convention caused the AK Party to move away from the reformist line. Changing global and local political conditions led to the evolution of party policies, and events such as the pandemic made the state's social assistance policies more direct aid-oriented.

As a result, although the AK Party's policies overlap with some of the principles of the Third Way, they have deviated from this approach at certain points in time. Global crises and local political dynamics have reshaped the party's economic and social policies. The AK Party's commitment to the Third Way can be evaluated as a dynamic process shaped by periodic conditions. The study concludes that the AK Party initially had policies that overlapped with the Third Way approach, but gradually moved away from this approach due to increasing interventionism and conservative policies over time.